

فرصت‌های حضور در بازار پاکستان

باتاکید بر محصولات با ارزش افزوده بالا

عنوان گزارش: فرصتهای حضور در بازار پاکستان با تاکید بر محصولات با ارزش افزوده بالا
کمیسیون: توسعه صادرات غیر نفتی
انتشار: امور کمیسیون های تخصصی اتاق ایران
شماره گزارش: ۰۸۰۱۶۸
پاییز ۱۴۰۱

چکیده:

اهم نکات این گزارش عبارت‌اند از:

۱- پاکستان طی دو دهه گذشته در دستیابی به کاهش فقر موفقیت‌های خوبی بدست آورده است، این کشور با انعکاس یک مدل رشد مبتنی بر مصرف خصوصی و دولتی، با بهبود بهره‌وری و صادرات نسبتاً محدود، بحران‌های اقتصاد کلان مکرری را تجربه کرده است. همه‌گیری کووید-۱۹ تأثیرات جدی بر نتایج توسعه انسانی و رشد اقتصادی در این کشور داشته است. در سال ۲۰۲۱، اقتصاد پاکستان رشد ۶ درصد را به دلیل کاهش آثار کووید-۱۹ و حمایت از سیاست‌های اقتصاد کلان، تجربه کرد.

۲- سیل‌های اخیر اثرات انسانی و اقتصادی زیادی داشته است. پاکستان از ژوئن ۲۰۲۲ شاهد بارش باران‌های موسمی شدید بوده که منجر به وقوع سیل‌های فاجعه بار و بی سابقه شده است که آثار جبران ناپذیری بر بخش کشاورزی خواهد گذاشت.

۳- تولید ناخالص داخلی پاکستان از ۸۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ به ۳۴۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ رسید. در سال ۲۰۲۱ تولید ناخالص داخلی پاکستان با پشت سر گذاشتن بیماری همه‌گیری رشد خوبی داشت و شاید شروع یک دوره رونق بعد از سال‌های ۲۰۱۸ که نزول کرده بود باشد. درآمد سرانه پاکستان در سال ۲۰۲۱ به ۱۵۳۸ دلار (که نسبت به سال قبل ۱۳ درصد رشد داشت) رسید. بالاترین درآمد سرانه این کشور در سال ۲۰۱۸ قبل از شروع رکود رخ داد که مقدار آن ۱۸۷۸ دلار بود و تا سطح ۱۳۶۰ دلار در سال ۲۰۲۰ کاهش یافت.

۴- رشد اقتصادی پس از بیماری همه‌گیر بهبود یافت و با ثبت رشد تولید ناخالص داخلی واقعی ۶ درصد در سال مالی ۲۰۲۱، بهبود V-شکل را حفظ کرد. بر اساس تجربه گذشته انتظار می‌رود رشد سال ۲۰۲۱، شروع یک رونق اقتصادی باشد.

۵- اثرات اقتصادی سیل احتمالاً ندادوم رشد اقتصادی این کشور را دست خوش تغییر خواهد کرد. بر همین اساس پیش‌بینی می‌شود رشد اقتصادی در سال ۲۰۲۲ به حدود ۲ درصد، تورم به ۲۳ درصد و روپیه ضعیف تر شود.

۶- همچنین ارزش سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی از ۳۰۰ میلیون دلار در سال ۲۰۰۰ به ۵,۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۸ و پس از آن به شدت سرمایه‌گذاری کاهش یافت و به ۲,۱ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۰ رسید. بخش عمده‌ای از سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی روانه صنعت برق و کسب و کارهای مالی شده است.

۷- ارزش صادرات پاکستان در سال ۲۰۲۱، ۲۸,۹ میلیارد دلار بود که در مقابل واردات ۷۳,۱ میلیارد دلار ثبت شد که نشان‌دهنده کسری تراز تجاری در سال ۲۰۲۱ است.

۸- بررسی روابط تجاری ایران با پاکستان نشان می‌دهد که روند رشد صادرات ایران به پاکستان از سال ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ روند پرنوسان بوده است. بطوریکه از ۷۹۵,۵ میلیون دلار در سال ۱۳۹۵ به ۱۲۴۳,۵ میلیون دلار رسیده که ۱,۶ برابر شده است. در سال ۱۳۹۷، ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ به ترتیب ارزش صادرات ۱,۲۴۴,۸، ۱۰۳۰ و ۱۰۰۰ میلیون دلار بود و در سال ۱۴۰۰ به ۱۲۴۳,۵ میلیون دلار رسید. در مقابل واردات کشور از ۳۶۴,۵ میلیون دلار در سال ۱۳۹۵ به ۲۶۰,۲ میلیون دلار در سال ۱۴۰۰ رسید.

۹- بررسی و مقایسه آمارهای صادراتی کشور، وارداتی کشور پاکستان و صادرات ایران به پاکستان حاکی از آن است که امکان صادرات ۶ میلیارد دلاری کالا به این بازار وجود دارد لیکن به جهت آسیب‌پذیری نمی‌توان کلیه کالاهای کشور را روانه این کشور کرد، لذا در میان مدت و با افزایش ظرفیت‌های تولیدی افزایش صادرات به ۳ میلیارد دلار امکان پذیر است.

۱۰- بررسی‌ها نشان می‌دهد که در بخش کشاورزی ماشین‌آلات مورد نیاز پاکستان عبارت‌اند از:

تراکتورها، دروگرهای ترکیبی، کلوخ شکن، زیرشکن، بذر کن، کودپاش، سیستم های آبیاری قطره ای، دسته بندی وزن، سمپاش ها، پمپ های آبیاری، جمع کننده میوه، دستگاههای حفاری، بذرپاش و آبپاش.

زمینه های سرمایه گذاری در کشاورزی پاکستان:

۱- واحدهای استخراج روغن زیتون ۲- ایجاد ارزش افزوده در میوه جات

۳- تولید محصولات لبنی ۴- غذاهای منجمد (میوه، سبزیجات و گوشت)

۵- واحدهای تولید پودر و چیپس سیب زمینی

واردات کامپیوتر و لوازم جانبی:

کامپیوترهای شخصی (جدید/کارکرده)، لپ تاپ و تبلت کامپیوتر (نو/کارکرده)، تجهیزات شبکه های کامپیوتری، سرورها، مودم ها، مودم های بی سیم، منابع تغذیه / شارژر باتری، سیم، کابل، و تجهیزات اتصال، نمایشگرهای کریستال مایع (LCD) / مانیتورهای دیود ساطع کننده نور (LED).

۱۱- پتانسیل صادراتی کشور به پاکستان در کالاهای با فناوری بالا به ارزش ۴۳,۷ میلیون دلار است که سهم ۰,۷۲ درصدی را در میان کل پتانسیل صادراتی نشان می دهد. سهم بالایی (۸۲ درصد) از پتانسیل صادراتی به ۷ کالای توربینهای گازی، اجزاء و قطعات مربوط به آن، داروها، دستگاههای برقی تشخیص بیماری، تابلو برق، دوربین دوچشمی است.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۵	مقدمه:
۶	۱ محیط کلان اقتصادی (روندها، سیاستهای اقتصادی و چشم انداز).....
۶	۱،۱ تحولات و سیاستهای اقتصادی اخیر و چشم انداز اقتصادی .....
۷	۱،۲ روند برخی متغیرهای اقتصادی .....
۱۴	۲ وضعیت تجارت خارجی پاکستان.....
۱۴	۲،۱ تجارت خارجی .....
۱۵	۲،۲ ساختار صادرات.....
۱۷	۲،۳ ساختار واردات.....
۱۹	۳ روابط تجاری ایران و پاکستان.....
۲۳	۴ پتانسیلهای صادراتی ایران به پاکستان با تاکید بر محصولات با ارزش افزوده بالا.....
۲۳	۴،۱ فرصت‌ها:.....
۲۷	۴،۲ پتانسیل‌های صادراتی ایران در کالاهای با فناوری بالا.....
۲۸	منابع .....

مقدمه:

بر اساس تاکید اسناد بالادستی کشور مبنی بر نفوذ و حضور پر رنگ در کشورهای پیرامونی، شناسایی بازار و موانع ورود به این کشورها بسیار حائز اهمیت است. پاکستان یکی از بازارهای مستعد در همسایگی ایران است که همواره نیز یکی از مقاصد صادراتی ایران بوده است.

آمار تجارت فی مابین حاکی از آن است که علیرغم نزدیکی جغرافیایی و مشابهت‌های فرهنگی ایران و پاکستان، روابط تجاری دو کشور در حد مطلوب نیست و ارزش تجارت فراتر از ۱,۵ میلیارد دلار نرفته است. بررسی پتانسیل صادراتی دو طرف نشان می‌دهد که امکان افزایش تجارت تا ۳ میلیارد دلار امکان پذیر است. این امر نشان می‌دهد که فرصت‌های تجاری و سرمایه‌گذاری پاکستان برای فعالین حوزه تجاری کشور به خوبی شناخته نشده است.

بر این اساس این گزارش به بررسی بازار پاکستان و پتانسیلهای صادراتی کشورمان به این کشور می‌پردازد. در ادامه این گزارش، ابتداء مروری بر سیاستها و چشم‌انداز اقتصادی پاکستان خواهیم داشت. تحلیل آماری وضعیت اقتصادی و تجاری پاکستان بخش بعدی گزارش را تشکیل می‌دهد. بررسی پتانسیل صادراتی ایران به پاکستان بویژه در کالاهای با ارزش افزوده و با فناوری بالا بخش آخر گزارش را به خود اختصاص می‌دهد.

۱- محیط کلان اقتصادی (روندها، سیاستهای اقتصادی و چشم انداز)

۱-۱- تحولات و سیاستهای اقتصادی اخیر و چشم انداز اقتصادی

طی دو دهه گذشته، پاکستان به کاهش قابل توجه فقر دست یافته است، اما نتایج توسعه انسانی در این کشور حاکی از بهبودی ناچیز است که یکی از دلایل آن رشد اقتصادی بی ثبات و کند بوده است. گسترش فرصت‌های اقتصادی خارج از بخش کشاورزی، و افزایش مهاجرت، به بیش از ۴۷ میلیون پاکستانی این امکان را داد که از فقر بین سال‌های ۲۰۰۱ تا ۲۰۱۸ فرار کنند. پاکستان با انعکاس یک مدل رشد مبتنی بر مصرف خصوصی و دولتی، با سرمایه‌گذاری‌های افزایش دهنده بهره‌وری و صادرات نسبتاً محدود، بحران‌های اقتصاد کلان مکرری را تجربه کرده است. رشد سرانه تولید ناخالص داخلی (GDP) پایین بوده است و به طور متوسط تنها حدود ۲٫۱ درصد در طی سالهای ۲۰۰۰-۲۰۱۸ بوده است. همه‌گیری کووید-۱۹ همچنین تأثیرات جدی بر نتایج توسعه انسانی و رشد اقتصادی در این کشور داشته است.

در سال ۲۰۲۱، اقتصاد پاکستان رشد ۶ درصد را به دلیل کاهش آثار کووید-۱۹ و حمایت از سیاست‌های اقتصاد کلان تطبیقی، تجربه کرد. تقاضای داخلی قوی، همراه با رشد بهره‌وری پایین، قیمت‌های بالای جهانی کالاها و کندی اقتصاد جهانی به عدم تعادل خارجی شدید کمک کرده است. برای تثبیت اقتصاد، دولت شروع به اجرای طیف وسیعی از سیاست‌ها از جمله بودجه انقباضی و افزایش قیمت‌های انرژی اداره شده برای محدود کردن تقاضای کل کرد. در نتیجه این اقدامات، انتظار می‌رفت رشد کند شود، نرخ ارز تثبیت شود، کل بدهی عمومی به تدریج از سطوح بالای فعلی کاهش یابد، در حالی که انتظار می‌رفت ذخایر ارزی به آرامی انباشته شود.

سیل‌های اخیر اثرات انسانی و اقتصادی زیادی داشته است. پاکستان از ژوئن ۲۰۲۲ شاهد بارش باران‌های موسمی شدید بوده که منجر به وقوع سیل‌های فاجعه‌بار و بی سابقه شده است. تقریباً ۱۵ درصد از کشور زیر آب است و کمی بیش از ۳۳ میلیون نفر تحت تأثیر قرار گرفته‌اند. بیش از ۲ میلیون خانه آسیب دیده یا ویران شده است. تلفات جانی نیز با ۱۷۰۰ نفر تا به امروز قابل توجه بوده است. تلفات دام نیز قابل توجه است و تخمین زده می‌شود بیش از ۱٫۱ میلیون حیوان تلف شده‌اند، در حالی که بیش از ۲۵۰۰۰ پناهگاه حیوانات آسیب دیده است. گزارش شده است که بیش از ۱۳۰۰۰ کیلومتر از جاده‌ها آسیب دیده و ۴۴۰ پل آسیب دیده یا تخریب شده است که انتظار می‌رود این تعداد افزایش یابد. تأثیرات اقتصادی این تحولات در بخش کشاورزی بیشتر متمرکز است و بیش از ۹٫۴ میلیون هکتار از زمین‌های زیر کشت تخریب شده است که منجر به خسارات قابل توجهی به محصولات پنبه، خرما، گندم و برنج می‌شود. انتظار می‌رود تولید پایین کشاورزی تأثیر منفی بر فعالیت بخش‌های صنعتی و خدمات به ویژه با توجه به وابستگی بخش نساجی به پنبه بگذارد (منسوجات حدود ۲۵ درصد تولید صنعتی را تشکیل می‌دهند). سیل از طریق آسیب‌های زیرساختی، اختلال در چرخه محصول، تأثیرات احتمالی بخش مالی، و از دست دادن سرمایه انسانی، فشار طولانی مدتی را بر تولید تحمیل می‌کند. برآوردهای اولیه نشان می‌دهد که به عنوان پیامد مستقیم سیل، نرخ فقر ملی بین ۲٫۵ تا ۴٫۰ درصد افزایش خواهد یافت و بین ۵٫۸ تا ۹٫۰ میلیون نفر را در زمره جمعیت فقیر قرار خواهد داد.

اثرات اقتصادی سیل احتمالاً تعدیل اقتصادی پاکستان را به تأخیر می‌اندازد. در حال حاضر انتظار می‌رود رشد در سال مالی ۲۰۲۲ به حدود ۲ درصد برسد. پیش‌بینی می‌شود به دلیل افزایش قیمت انرژی، روپیه ضعیف‌تر، و اختلالات ناشی از سیل در تولید محصولات کشاورزی بیشتر و تورم در سال جاری به حدود ۲۳ درصد افزایش یابد. با اختلال در صادرات (به ویژه منسوجات) و نیازهای وارداتی بیشتر (غذا و پنبه)، انتظار می‌رود کسری حساب تجاری به حدود ۴٫۳ درصد تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۲ (از ۴٫۶ درصد در سال ۲۰۲۱) کاهش یابد. پیش‌بینی می‌شود که کسری مالی (شامل کمک‌های بلاعوض) به طور متوسط به حدود ۶٫۹ درصد تولید ناخالص داخلی در سال ۲۰۲۲ (نسبت به کسری بودجه ۴٫۷ درصدی) کاهش یابد که منعکس‌کننده تأثیرات منفی درآمد ناشی از سیل و افزایش نیاز به هزینه است.

دولت در حمایت از بهبود و در عین حال حفظ رشد اقتصادی به سوی ثبات اقتصاد کلان با یک چالش سیاسی دشوار مواجه است. خطرات منفی قابل توجه عبارتند از: الف) خسارات غیرمنتظره ناشی از سیل با ادامه ارزیابی خسارات در زمین؛ ب) بی ثباتی سیاسی که ممکن است پاسخ منسجم و به موقع سیاست را تضعیف کند؛ ج) بدتر شدن شرایط خارجی، از جمله افزایش پیش بینی نشده قیمت کالاها و نرخ بهره جهانی؛ و د) خطرات مرتبط با نیازهای مالی داخلی و خارجی بزرگ، به ویژه در زمینه محدودیت های نقدینگی بخش بانکی. برای مدیریت این خطرات، پایبندی به مدیریت کلی اقتصادی سالم و احساسات بازار، از جمله از طریق بیان و اجرای مؤثر یک راهبرد روشن برای بهبود اقتصادی، حیاتی خواهد بود. محدود کردن مخارج مالی تا حد امکان و هدف گذاری دقیق هر گونه مخارج جدید، حفظ موضع سیاست پولی فشرده و نرخ ارز انعطاف پذیر؛ و همچنان در تداوم مسیر اصلاحات ساختاری، از جمله در بخش انرژی مورد نیاز است.

۲-۱- روند برخی متغیرهای اقتصادی

ضریب جینی:

ضریب جینی که شاخص جینی یا نسبت جینی نیز نامیده می شود، رایج ترین معیار توزیع درآمد است - به عبارت ساده، هر چه ضریب جینی بالاتر باشد، شکاف بین درآمدهای ثروتمندترین و فقیرترین افراد یک کشور بیشتر است. ضریب جینی یک کشور مهم است زیرا به شناسایی سطوح بالای نابرابری درآمد کمک می کند، که می تواند چندین اثر نامطلوب سیاسی و اقتصادی داشته باشد. این موارد شامل رشد کندتر تولید ناخالص داخلی، کاهش تحرک درآمد، بدهی بیشتر خانوارها، قطبی شدن سیاسی و نرخ های فقر بالاتر است. متأسفانه آمارهای مستمر سالانه ای از پاکستان در دست نیست. لیکن همین آمارهای ناقص نیز وضعیت نابرابری این کشور را به تصویر می کشد. آخرین برآورد مقدار شاخص GINI توسط بانک جهانی در پاکستان در سال ۲۰۱۸ ۲۹,۶۰ بود. در همین سال پایین ترین ضریب جینی متعلق به اسلونی با مقدار ۲۴,۶ بود که بالاترین مقدار متعلق به افریقای جنوبی با عدد ۶۳ است. آمریکا در حال حاضر مقدار ضریب جینی ۴۱ درصد را داراست. این مقایسه نشان می دهد پاکستان در مقایسه با سایر کشورها از وضعیت نسبتاً خوبی برخوردار است. همانطور که نمودار زیر نشان می دهد، در طول دو دهه گذشته این شاخص در حداکثر مقدار ۳۱,۳ در سالهای ۲۰۰۵ و ۲۰۱۵ و حداقل مقدار آن ۲۸,۷۰ در سال ۲۰۰۱ در نوسان بوده است.

نمودار (۱): ضریب جینی پاکستان طی ۲۰۱۸-۲۰۰۱

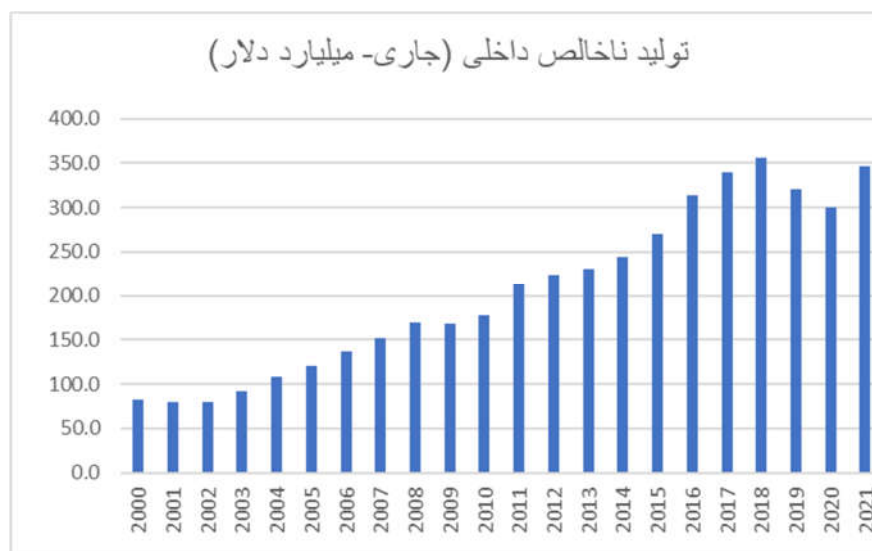
Source: <https://worldbank.org/>

تولید ناخالص داخلی و درآمد سرانه:

تولید ناخالص داخلی پاکستان از ۸۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۰ به ۳۴۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ رسید. هرچند این کشور دوران رونق و رکودهای ۴-۵ سالانه را تجربه میکند لیکن در طی سالهای ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۱ بجز سال ۲۰۲۰ آنهم به دلیل همه گیری رشد منفی داشت، همواره رشد های مثبت را تجربه کرده است.

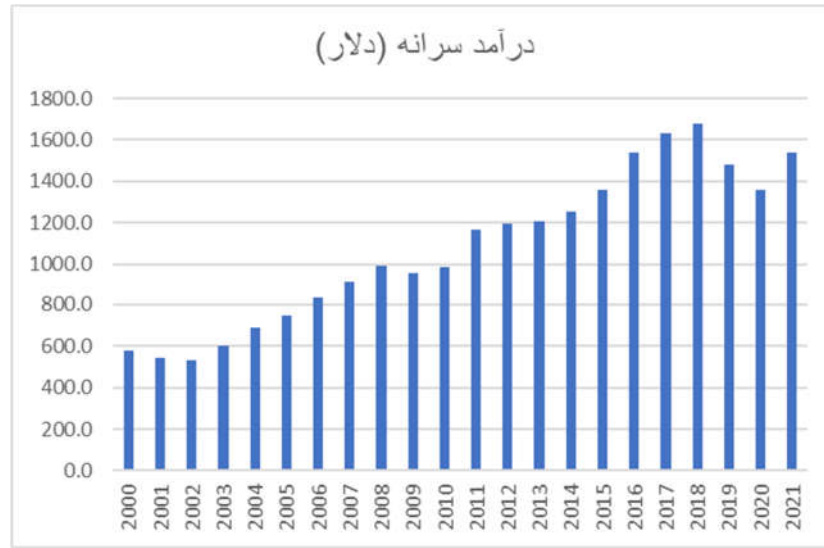
در سال ۲۰۲۱ تولید ناخالص داخلی پاکستان با پشت سر گذاشتن بیماری همه گیری رشد خوبی داشت و شاید شروع یک دوره رونق بعد از سالهای ۲۰۱۸ که نزول کرده بود باشد.

نمودار (۲): روند تولید ناخالص داخلی (جاری- میلیارد دلار) پاکستان طی ۲۰۰۰-۲۰۲۱

Source: World Bank

اقتصاد پاکستان پس از رکود ناشی از بیماری همه گیر که منجر به قرنطینه شد، بهبودی قوی نشان داده است. همین امر باعث شد درآمد سرانه پاکستان در سال ۲۰۲۱ به ۱۵۳۸ دلار که نسبت به سال قبل ۱۳ درصد رشد داشته باشد.

نمودار (۳): روند درآمد سرانه پاکستان طی ۲۰۰۰-۲۰۲۱

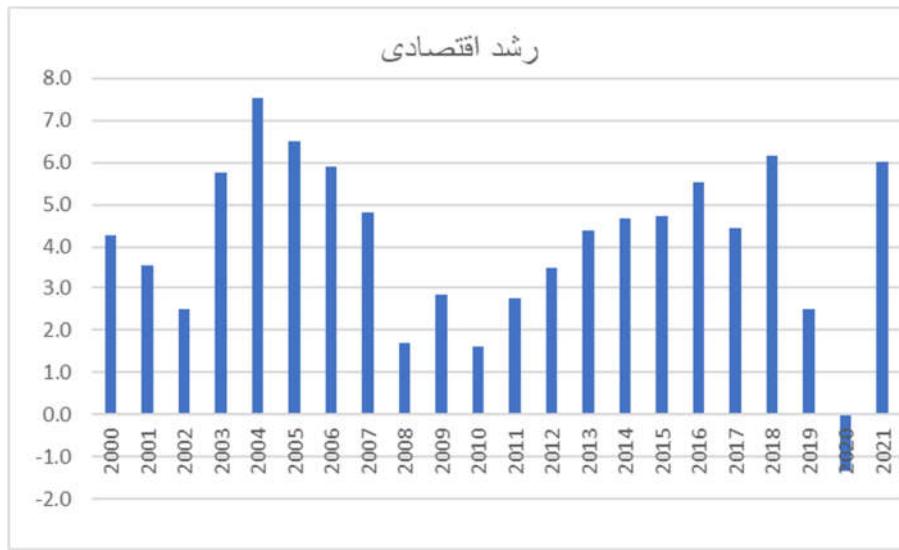
Source: World Bank

بالاترین درآمد سرانه این کشور در سال ۲۰۱۸ قبل از شروع رکود رخ داد که مقدار آن ۱۸۷۸ دلار بود و تا سطح ۱۳۶۰ دلار در سال ۲۰۲۰ کاهش یافت.

ثبات اقتصاد کلان یک پیش نیاز اساسی برای رشد اقتصادی پایدار است. اقتصاد پاکستان چرخه‌های رونق و رکود مکرر را تجربه کرده است. به طور معمول، هر چرخه شامل ۴-۵ سال رشد نسبتاً بالاتر و به دنبال آن یک بحران کلان اقتصادی است که برنامه‌های تثبیت را ضروری می‌کند. ناتوانی در دستیابی به رشد اقتصادی پایدار و سریع به دلیل مسائل ساختاری است که نیازمند اقدامات موثر پولی و مالی برای دستیابی به ثبات اقتصاد کلان است.

بر اساس گزارش بخش مالی دولت پاکستان، اقتصاد پس از بیماری همه گیر بهبود یافت و با ثبت رشد تولید ناخالص داخلی واقعی ۶ درصد در سال مالی ۲۰۲۱، بهبود ۷-شکل را حفظ کرد. بر اساس تجربه گذشته انتظار می‌رود رشد سال ۲۰۲۱، شروع یک رونق اقتصادی باشد.

1. https://www.finance.gov.pk/survey_2022.html

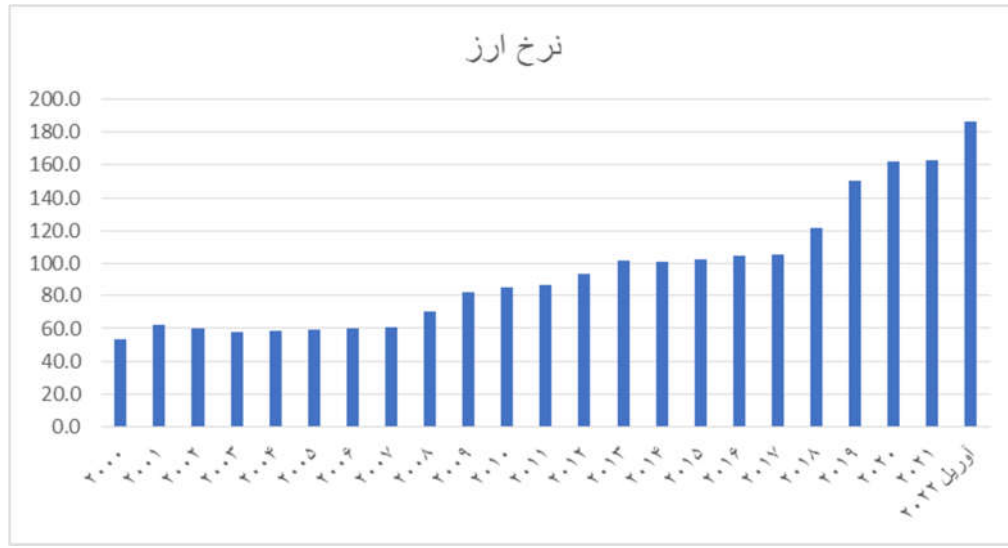

نمودار (۴): روند رشد اقتصادی پاکستان طی ۲۰۰۰-۲۰۲۱

نرخ ارز

نرخ ارز، ارزش یک واحد پولی را در رابطه با سایر ارزها نشان می‌دهد. برای هر معامله تجاری بین المللی این نرخ ضروری است و از این رو نقش مهمی در اقتصاد هر کشور ایفا می‌کند. پاکستان کشوری در حال توسعه است که با کاهش مداوم نرخ دلار مواجه است. در سالهای اولیه ۲۰۰۷-۲۰۰۱ نرخ ارز چندان تغییراتی نداشته است، لیکن بعد از بحران مالی ۲۰۰۸ پول پاکستان به سرعت ارزش خود را نسبت به سایر ارزها به ویژه دلار آمریکا از دست داد، بطوریکه هر دلار آمریکا در سال ۲۰۰۰ برابر با ۵۳٫۶۵ روپیه بود. در سال ۲۰۱۰، ارزش پول پاکستان به ۸۶٫۰۵ روپیه کاهش یافت. اخیراً، در سال ۲۰۲۱، دلار آمریکا با نرخ ۱۶۳ روپیه رکورد بالایی را کسب کرد. در سال ۲۰۲۲ نیز این نرخ در حال رکود زنی است. از این رو، در چهار دهه گذشته، پول پاکستان در برابر دلار آمریکا رو به وخامت گذاشت و بیش از سه برابر ارزش خود را از دست داد.

دلایل متعددی منجر به کاهش ارزش پول پاکستان شده است. با این حال، مهمترین آنها شامل عدم تعادل تجاری، رکود صادرات، افزایش واردات و افزایش مصرف داخلی است که منجر به تقاضای بیشتر برای دلار شد. علاوه بر این، کسری بودجه و تراز پرداختها در پاکستان وضعیت مناسبی نداشتند.

نمودار (۵): روند نرخ ارز پاکستان طی ۲۰۰۰-۲۰۲۲

Source: World Bank

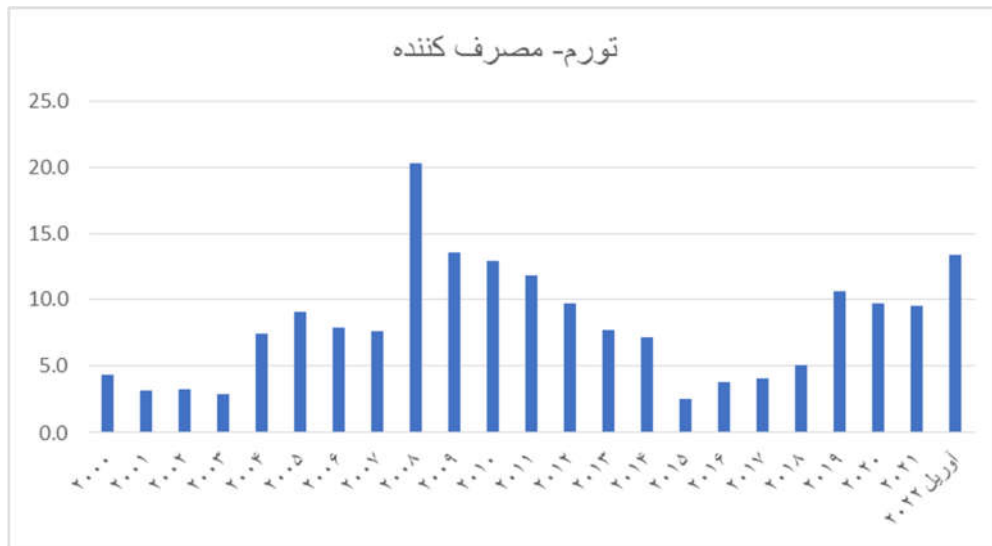
تورم:

تورم یک شاخص کلیدی اقتصادی است که بینش مهمی در مورد هزینه‌های عمومی زندگی و تغییرات قیمت ارائه می‌دهد. ثبات قیمت برای هر نوع تصمیم‌گیری اقتصادی ضروری است که نه تنها به رشد اقتصادی منجر می‌شود، بلکه شهروندان فقیر و با درآمد ثابت را که آسیب پذیرترین قشر جامعه هستند، ارتقا می‌دهد. برای کشور در حال توسعه‌ای مانند پاکستان، محیط تورم پایدار برای اطمینان از سرمایه‌گذاری‌های مولد و پس‌انداز برای دستیابی به رشد پایدار و فراگیر ضروری است.

تورم در پاکستان در بیشتر سالها زیر دو رقمی باقی مانده بود لیکن با شروع جنگ روسیه و اوکراین روند صعودی به خود گرفته است. برای سال مالی ۲۰۲۲، هدف تورم ۸,۰ درصد تعیین شده است، لیکن افزایش غیرعادی قیمت جهانی کالاها به ویژه نفت خام و روغن خوراکی، قیمت‌های داخلی را افزایش داده است، زیرا پاکستان واردکننده خالص این اقلام ضروری است. ششمین ماه متوالی است که نرخ تورم دو رقمی باقی مانده است. شاخص قیمت مصرف کننده (CPI) در آوریل ۲۰۲۲ بر اساس تغییرات سالانه ۱۳,۴ درصد بود که نسبت به ۱۲,۷ درصد در ماه قبل و ۱۱,۱ درصد در آوریل ۲۰۲۱ افزایش داشت. در ماه آوریل ۲۰۲۲ تورم مواد غذایی ۱۵,۶ درصد در مناطق شهری و ۱۷,۷ درصد در مناطق روستایی بود. تورم CPI در ژوئیه تا آوریل سال مالی ۲۰۲۲ به طور متوسط ۱۱,۰ درصد در مقابل ۸,۶ درصد در مدت مشابه سال گذشته ثبت شد.

بر اساس گزارش بخش مالی دولت پاکستان، فشارهای وارده بر تورم کل در این دوره را می‌توان به تعدیل قیمت برق و گاز، افزایش قابل توجه قیمت مواد غذایی فاسد نشدنی، کاهش نرخ ارز و افزایش سریع قیمت جهانی سوخت و کالاها نسبت داد. محرک‌های افزایش قیمت جهانی تاکید می‌کنند که تقاضا برای کالاها از قبل قوی بود، اما محدودیت‌های طرف عرضه به دلیل محدودیت‌های لجستیک جهانی (ازدحام حمل‌ونقل) فشار را به افزایش قیمت‌ها اضافه کرد. همچنین بررسی‌ها نشان می‌دهد که شاخص قیمت عمده فروشی (WPI) به سیر صعودی خود ادامه داده است، که نشان دهنده فشار تورمی ناشی از فشار مداوم هزینه در اقتصاد است.

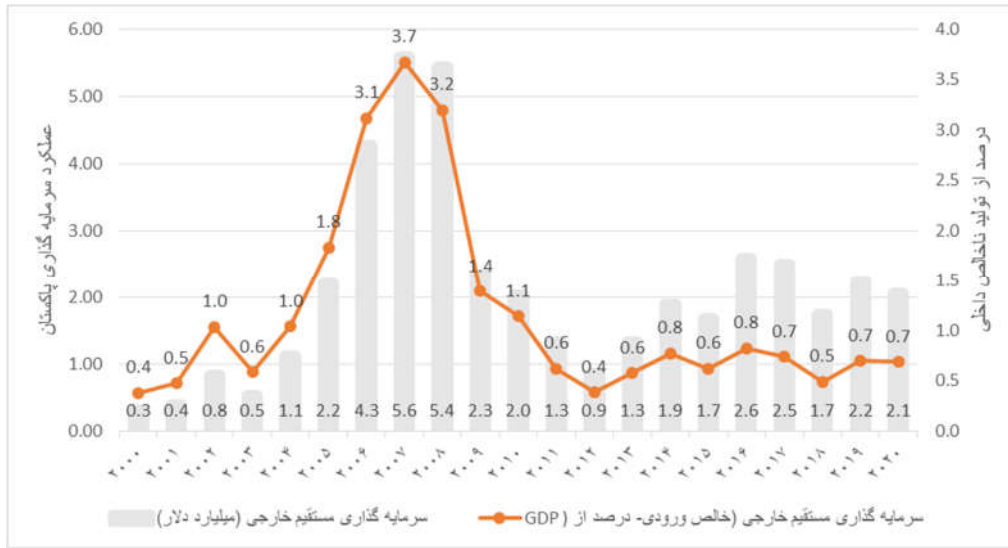
با این حال، در مورد چشم انداز قیمت کالاهای بین المللی نیز عدم اطمینان قابل توجهی وجود دارد که با درگیری روسیه و اوکراین تشدید شده بود. دولت از طریق نظارت دقیق بر قیمتها در سطح استانی و فدرال، تلاش وافری را برای تضمین عرضه روان کالاهای ضروری داخلی انجام داده و در حال انجام است.

نمودار (۶): روند تورم مصرف کننده (متوسط سالانه) طی ۲۰۰۰-۲۰۲۲

سرمایه گذاری و روند آن

ارزش سرمایه گذاری مستقیم خارجی از ۳۰۰ میلیون دلار در سال ۲۰۰۰ به ۵,۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۰۷ رسید که بالاترین میزان سرمایه گذاری در طی دو دهه اخیر است. در سال ۲۰۰۸ ارزش سرمایه گذاری به ۵,۴ میلیارد دلار رسید که سال اول بحران مالی جهانی بود. پس از آن به شدت سرمایه گذاری کاهش یافت و در سال ۲۰۰۹ به ۲,۳ میلیارد دلار و در سال ۲۰۲۰ به ۲,۱ میلیارد دلار رسید.

نمودار (۷): ارزش سرمایه گذاری مستقیم خارجی پاکستان (میلیارد دلار- درصد)

بخش عمده ای از سرمایه گذاری مستقیم خارجی روانه صنعت برق می شود و کسب و کارهای مالی مامن بعدی سرمایه گذاری خارجی است. این دو بخش ۶۰-۷۰ درصد سهم دارند. صنعت نفت و گاز و ارتباطات دو بخش بعدی جذب کننده سرمایه گذاری خارجی است.

چین، هنگ کنگ، هلند، انگلیس و آمریکا از مهمترین سرمایه گذاران در پاکستان هستند.

جدول (۱): سهم بخشها از سرمایه گذاری مستقیم خارجی پاکستان (درصد)

بخش	۲۲-۲۰۲۱	۲۱-۲۰۲۰	۲۰-۲۰۱۹	۱۹-۲۰۱۸	۱۸-۲۰۱۷	۱۷-۲۰۱۶	۱۶-۲۰۱۵	۱۲-۲۰۱۱
نفت و گاز	۱۰.۵	۱۳.۸	۱۲.۰	۲۵.۷	۱۳.۴	۶.۱	۱۰.۴	۷۶.۷
کسب و کار مالی	۲۱.۷	۱۳.۰	۱۰.۶	۲۱.۰	۱۴.۴	۱۲.۴	۱۲.۱	۷.۸
نساجی	۰.۲	۰.۱	۱.۵	۵.۶	۱.۸	۰.۶	۰.۸	۳.۶
تجارت	۴.۳	۶.۴	۱.۷	۵.۶	۵.۱	۱.۴	۱.۱	۳.۱
ساختمان	۲.۰	۱.۷	۰.۸	۵.۲	۱.۵	۰.۳	۱.۵	۸.۸
برق	۳۹.۵	۵۰.۱	۲۹.۵	۲۳.۸	۴۲.۴	۲۹.۸	۴۸.۲	۱۰.۳
مواد شیمیایی	۱.۶	۰.۰	۰.۹	۳.۶	۰.۲	۳.۷	۲.۵	۳.۷
حمل و نقل	۱.۹	۵.۱	۰.۱	۴.۲	۵.۹	۶.۹	۰.۳	۱۲.۷
ارتباطات	۶.۴	۶.۴	۲۵.۶	۴.۱	۴.۱	۲.۰	۱۰.۱	۳۸.۱
سایر	۱۲.۱	۱۳.۶	۱۷.۶	۵۷.۰	۱۱.۳	۴۰.۹	۱۳.۰	۳۱.۹
جمع	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰	۱۰۰.۰

Source: <https://invest.gov.pk/statistics>

۲- وضعیت تجارت خارجی پاکستان

همسایگی ایران و پاکستان موجب شده تا دو کشور همواره در سیاست‌های تجارت خارجی خود به یکدیگر توجه ویژه داشته باشند. براساس گزارش سازمان تجارت جهانی بیش از ۷۰ درصد ارزش تجارت کالایی پاکستان را واردات این کشور تشکیل می‌دهد. از این رو می‌توان گفت که بازار مصرف نسبتاً قابل توجهی با جمعیت بالغ بر ۲۲۵ میلیون نفری در مرزهای شرقی ایران واقع شده که بر اساس آمارهای رسمی، ۲,۶ درصد از صادرات کالایی ایران در سال ۱۴۰۰ را به خود اختصاص داده است، این در حالی است که این سهم در سال ۱۳۹۰ ۲,۹ درصد بود.

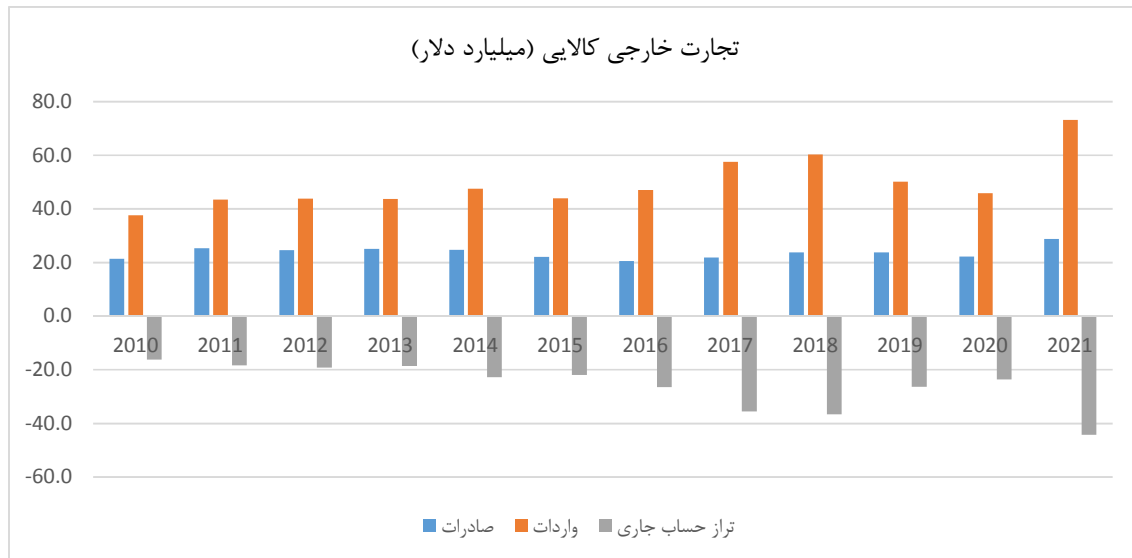
۲-۱- تجارت خارجی^۲

ارزش صادرات پاکستان از ۲۱,۴ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ با نرخ رشد متوسط سالانه ۴,۲ درصد به ۲۸,۹ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ رسید. طی سالهای ۲۰۱۰-۲۰۰۳ متوسط رشد صادرات سالانه ۸,۷ درصد بود که حاکی از کند شدن رشد صادرات در دهه اخیر است. در مقابل واردات از ۳۷,۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۰ به ۷۳,۱ میلیارد دلار افزایش یافت. در مجموع رشد واردات پاکستان در طی این مدت سالانه ۷,۲ درصد بوده است.

مقایسه این ارقام نشان می‌دهد که پاکستان همواره با کسری تراز تجاری مواجه بوده است. البته کسری در سالهای اخیر شدت یافته است. در سال ۲۰۲۱ کسری تراز تجاری ۴۴,۲ میلیارد دلار بود که نسبت به سال ۲۰۲۰ به میزان ۲۰,۶ میلیارد دلار افزایش یافته است.

در سال ۲۰۲۱، صادرات پاکستان ۲۸,۹ میلیارد دلار با ۲۹,۸ درصد افزایش و واردات ۷۳,۱ میلیارد دلار با ۵۹,۵ درصد افزایش نسبت به سال ۲۰۲۰ بوده است. حجم تجارت خارجی در سال ۲۰۲۱ در مقایسه سال قبل با ۴۹,۸ درصد افزایش، ۱۰۲,۰ میلیارد دلار بوده است. در سال ۲۰۲۱، نسبت پوشش صادرات به واردات به ۳۹,۵ درصد رسید، در حالی که این نسبت در سال ۲۰۲۰، ۴۸,۵ درصد بود.

² . Trademap.org

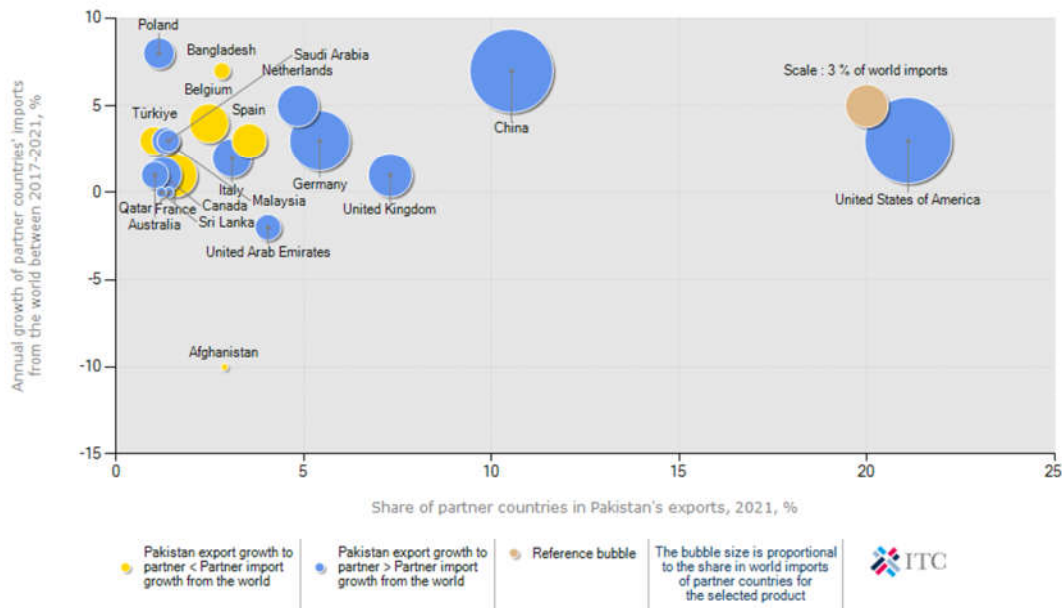
نمودار (۸): روند تجارت خارجی پاکستان طی ۲۰۲۱-۲۰۱۰

۲-۲- ساختار صادرات

در نمودار زیر فهرستی از مهمترین شرکای تجاری برتر پاکستان از نظر صادرات به نمایش گذاشته شده است. این کشورها در سال ۲۰۲۱ بیشترین کالاهای پاکستان را بر اساس ارزش دلار وارد کرده اند. همچنین درصد هر کشور واردکننده از کل صادرات پاکستان نشان داده شده است.

Prospects for market diversification for a product exported by Pakistan in 2021
Product : TOTAL All products

نمودار (۹): مقاصد صادراتی پاکستان، ۲۰۱۷-۲۱ (درصد)

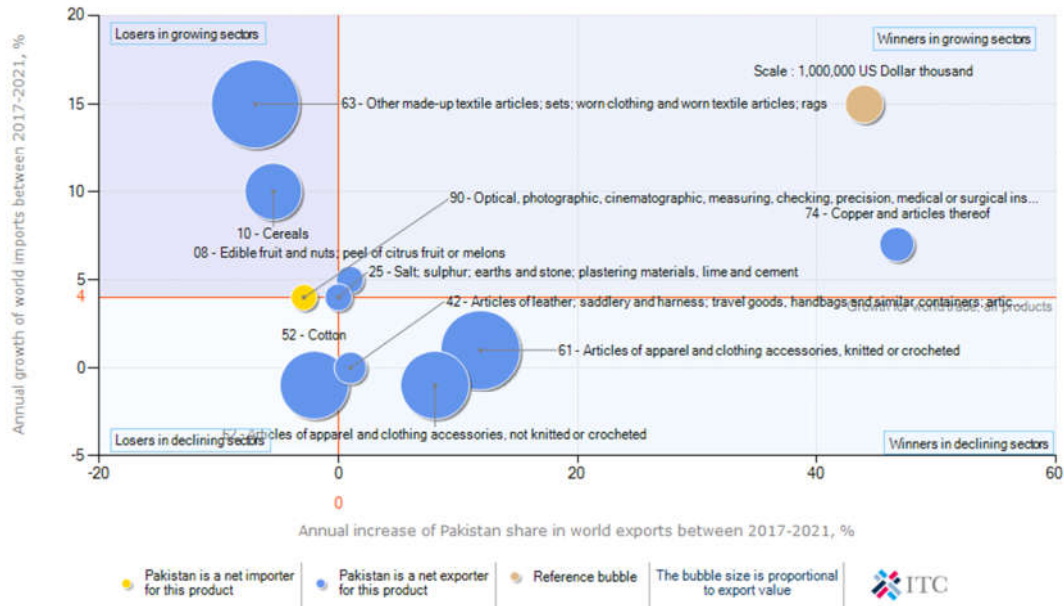
نمودار بالا نشان می‌دهد پاکستان در بیشتر بازارهای صادراتی نفوذ خود را بیشتر کرده است. ده کشور اول حدود ۶۵,۶ درصد صادرات پاکستان در سال ۲۰۲۱ را به خود اختصاص داده اند.

در میان شرکا، بیشترین سهم صادرات محصولات از پاکستان به ترتیب به ایالات متحده آمریکا (با ۴۷,۱ درصد افزایش نسبت به سال ۲۰۲۰)، چین (۶۲,۹ درصد افزایش)، انگلستان (۲۲,۲ درصد افزایش)، آلمان (۱۲,۴ درصد افزایش)، هلند (افزایش ۲۷,۹ درصد)، امارات متحده عربی (۶,۶ درصد افزایش)، سپس اسپانیا (۲۹,۰ درصد افزایش) بوده است.

مهمترین محصولات صادراتی پاکستان:

- سایر اشیای نسجی دوخته و فرسوده ۵,۵ میلیارد دلار
- لباس و متفرعات لباس، کشیاف یا قلاب باف ۴,۵ میلیارد دلار
- پنبه ۳,۴ میلیارد دلار
- لباس و متفرعات لباس، غیرکشیاف یا غیرقلاب باف ۳,۴ میلیارد دلار
- غلات ۲,۳ میلیارد دلار
- مس و مصنوعات از مس ۰,۸ میلیارد دلار
- اشیای ساخته شده از چرم؛ مصنوعات زین و برگ سازی؛ لوازم سفر، کیف های دستی و ... ۰,۷ میلیارد دلار
- میوه های خوراکی؛ پوست مرکبات یا پوست خربزه و همانند ۰,۵ میلیارد دلار
- نمک؛ گوگرد؛ خاک و سنگ؛ گچ، آهک و سیمان ۰,۵ میلیارد دلار
- آلات و دستگاه های اپتیک، عکاسی، سینماتوگرافی، سنجش، کنترل، دقت سنجی؛ آلات و دستگاه های طبی - جراحی؛ اجزاء و قطعات و متفرعات آنها ۰,۴ میلیارد دلار

Growth of national supply and international demand for products exported by Pakistan in 2021

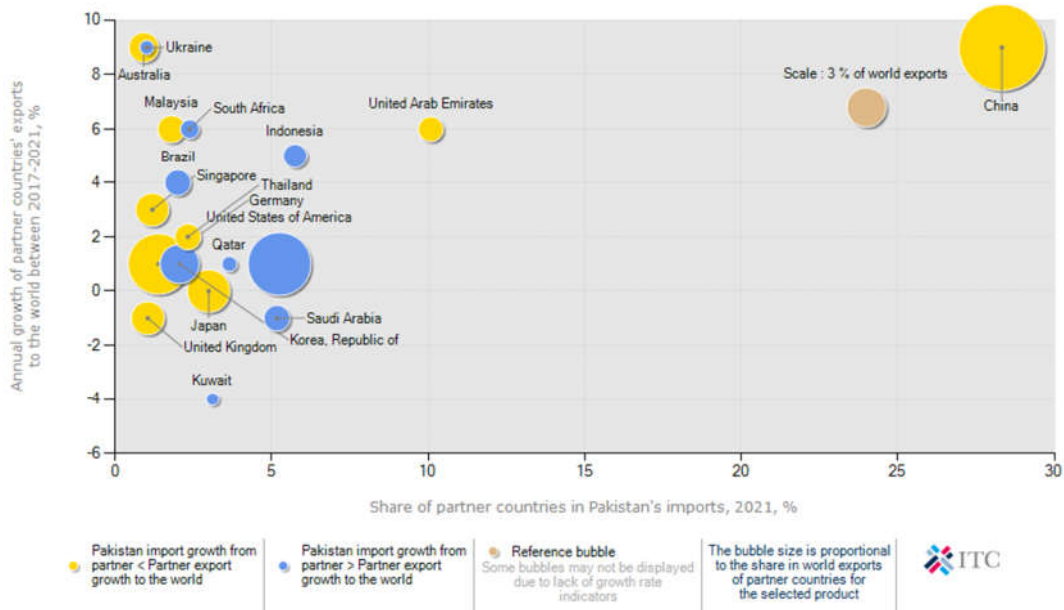
نمودار (۱۰): ده گروه محصولاتی صادراتی پاکستان طی ۲۱-۲۰۱۷ (درصد)

نمودار بالا نشان میدهد که در ده گروه محصول صادراتی پاکستان (کدهای ۶۳، ۶۱، ۵۲، ۶۲، ۱۰، ۷۴، ۴۲، ۰۸، ۲۵ و ۹۰) بوده است که بخش عمده ای از این اقلام سهمشان از بازار جهانی در حال کاهش است.

۳-۲- ساختار واردات

ده شریک اول پاکستان در واردات سهمی معادل ۶۹,۱ درصد را در اختیار دارند. نمودار زیر نشان میدهد که کشورهای چین، امارات متحده عربی، اندونزی، ایالات متحده آمریکا، عربستان سعودی، قطر، کویت، ژاپن، آفریقای جنوبی و تایلند بیشترین صادرات را به پاکستان داشته است. چین، آلمان، ژاپن، انگلستان، سنگاپور، تایلند، استرالیا، مالزی و امارات متحده عربی به دلیل افزایش صادرات به بقیه کشورهای جهان بجز پاکستان، بقیه کشورهای جهان را بیشتر هدف قرار دادن تا بازار پاکستان. در مقابل کشورهای آمریکا، کره جنوبی، برزیل، عربستان سعودی، قطر، اندونزی، کویت، آفریقای جنوبی، اوکراین با وجود سهم کمتر، نفوذ خود را به بازار پاکستان بیشتر کرده اند.

Prospects for diversification of suppliers for a product imported by Pakistan in 2021
 Product : TOTAL All products

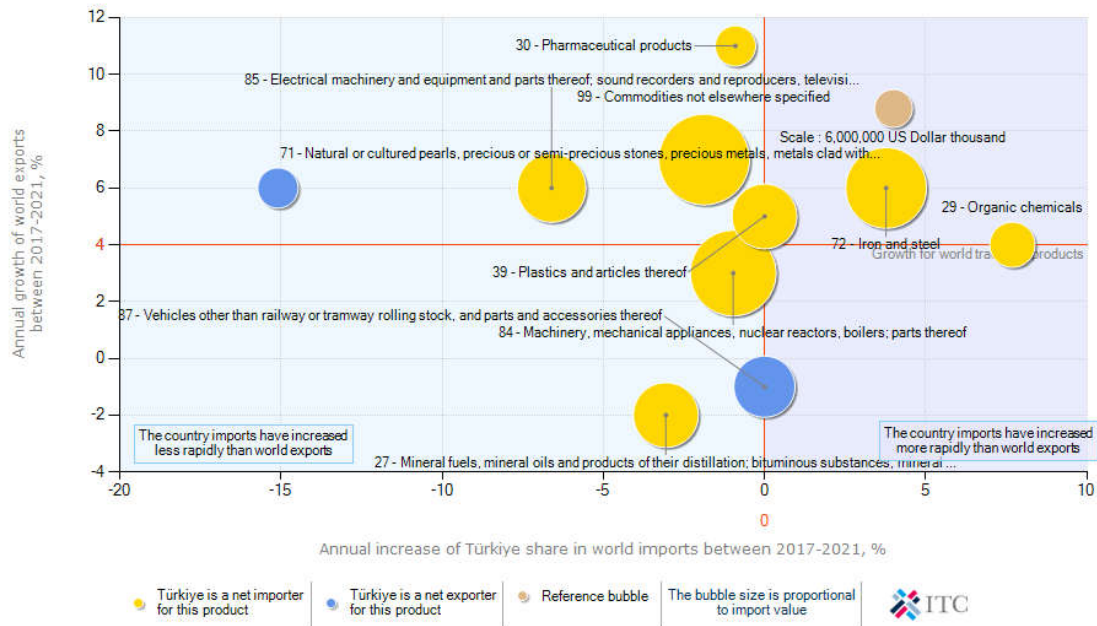
نمودار (۱۱): مبادی وارداتی پاکستان، ۲۰۲۱ (درصد)

ترکیب واردات:

خلاصه ای از مهم ترین محصولات وارداتی پاکستان (کد دو رقمی HS)، به شرح زیر می باشد:

- سوخت های معدنی، روغن های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن ها؛ مواد قیری؛ موم های معدنی ۱۹,۴ میلیارد دلار
- ماشین آلات و دستگاه های برقی و اجزاء و قطعات آن ها؛ دستگاه های ضبط و پخش صوت، دستگاه های ضبط و پخش صوت و تصویر تلویزیونی... ۶,۰ میلیارد دلار
- رآکتورهای هسته ای، دیگ های بخار و آبگرم، ماشین آلات و وسایل مکانیکی؛ اجزاء و قطعات آنها ۵,۹ میلیارد دلار
- چدن، آهن و فولاد ۴,۶ میلیارد دلار
- محصولات دارویی ۳,۸ میلیارد دلار
- چربی ها و روغن های حیوانی یا نباتی؛ فرآورده های حاصل از تفکیک آن ها؛ چربی های خوراکی آماده؛ موم های حیوانی یا نباتی ۳,۶ میلیارد دلار
- وسایل نقلیه زمینی غیر از نواقل روی خط راه آهن یا تراموای، و... ۳,۳ میلیارد دلار
- مواد پلاستیکی و اشیای ساخته شده از این مواد ۳,۰ میلیارد دلار
- محصولات شیمیایی آلی ۳,۰ میلیارد دلار
- دانه و میوه های روغن دار؛ دانه و بذر و میوه های گوناگون؛ نباتات صنعتی یا دارویی؛ کاه و نواله ۲,۰ میلیارد دلار
- پنبه ۱,۹ میلیارد دلار

Growth of national demand and international supply for products imported by Türkiye in 2021

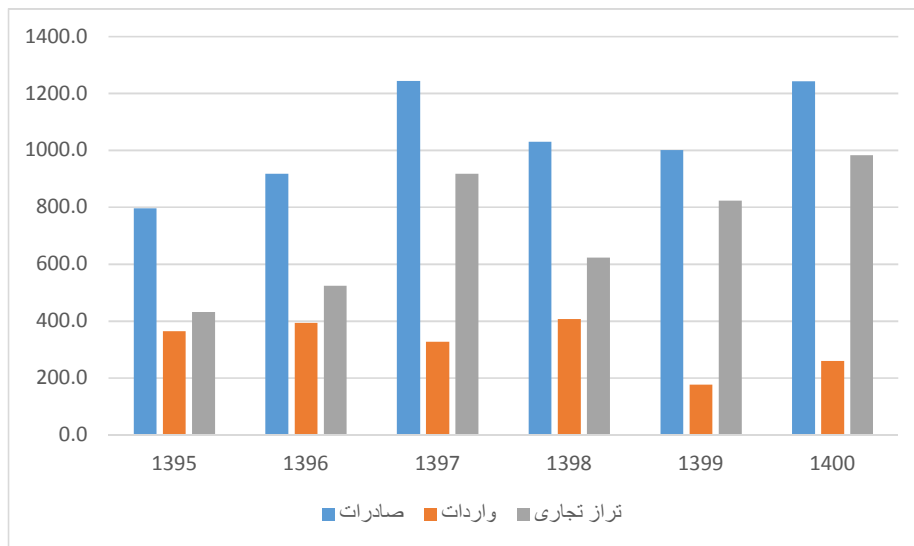

نمودار (۱۲): محصولات مهم وارداتی پاکستان، ۲۰۱۷-۲۱ (درصد)

۳- روابط تجاری ایران و پاکستان

نمودار زیر روند روابط تجاری ایران با پاکستان را نشان می‌دهد. روند رشد صادرات ایران به پاکستان از سال ۱۳۹۵ تا ۱۴۰۰ روند پرنوسان بوده است. بطوریکه از ۷۹۵,۵ میلیون دلار در سال ۱۳۹۵ به ۱۲۴۳,۵ میلیون دلار رسید که ۱,۶ برابر شده است. در سال ۱۳۹۷ ارزش صادرات به ۱۲۴۴,۸ میلیون دلار افزایش و سپس در سال ۱۳۹۸ به ۱۰۳۰ میلیون دلار کاهش و در سال ۱۳۹۹ به ۱۰۰۰,۹ کاهش و در سال ۱۴۰۰ به ۱۲۴۳,۵ میلیون دلار رسید. بالاترین ارزش صادرات غیرنفتی ایران به سال ۱۴۰۰ برمی‌گردد.

در مقابل واردات کشور از ۳۶۴,۵ میلیون دلار در سال ۱۳۹۵ به ۲۶۰,۲ میلیون دلار در سال ۱۴۰۰ رسید که در مقایسه با صادرات از کاهش چشم‌گیری برخوردار بوده است. ثبت ارقام فوق باعث شده است که تراز تجاری کشور گاهی به نفع ایران باشد.

نمودار (۱۳): روابط تجاری فی مابین ایران و پاکستان طی ۱۳۹۵-۱۴۰۰

به جهت اقلام صادراتی، ایران در کدهای دو رقمی ۲۷ (سوختهای معدنی، روغنهای معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آن ها؛ مواد قیری؛ مومهای معدنی)، کد ۷۲ (چدن، آهن و فولاد)، کد ۰۸ (میوههای خوراکی؛ پوست مرکبات یا پوست خربزه و همانند)، کد ۰۷ (سبزیجات، نباتات، ریشه و غدههای زیرخاکی خوراکی)، کد ۰۹ (قهوه، چای، ماته و ادویه)، کد ۴۱ (پوست خام (غیر از پوستهای نرم) و چرم) و کد ۸۹ (کشتیها، قایقها و شناورها) بیشترین صادرات را داشته است.

در زیر مهمترین کالاهای صادراتی ایران به پاکستان در سال ۱۴۰۰ نشان داده شده است. هرچند به لحاظ تعداد کالای صادراتی، کشور بیش از ۱۱۰۰ قلم کالای صادراتی داشته است لیکن ۵ قلم اول صادراتی کشور به پاکستان ۳۹٫۶ درصد صادرات کشور به آن را تشکیل میدهند. ۲۰ قلم اول نیز ۶۴٫۷ درصد هستند. این آمار تمرکز شدید صادرات کشور در حوزه کالاهای صادراتی را نشان میدهد.

جدول (۱): مهمترین کالاهای صادراتی ایران به پاکستان در سال ۱۴۰۰ (میلیون دلار-درصد)

سهام از کل	ارزش	شرح تعرفه	HS
۱۸,۹	۲۳۷,۹	سایر گازهای نفتی و هیدروکربورهای گازی شکل مایع شده	۲۷۱۱۱۹۰
۷,۰	۸۸,۵	قیرنفت	۲۷۱۳۲۰۰
۵,۷	۷۲,۲	شیر خشک صنعتی از گاو که میزان مواد چرب آن بیشتر از ۵/۱ درصد وزنی نباشد	۰۴۰۲۱۰۲۰
۴,۷	۵۹,۳	گوجه فرنگی زراعی تازه یا سرد کرده	۰۷۰۲۰۰۱۰
۳,۳	۴۱,۴	پسته ها با پوست تازه یا خشک	۰۸۰۲۵۱۰۰
۲,۵	۳۱,۰	روغن و سایر محصولات که از تقطیر قطرانهای زغال سنگ در درجه حرارت زیاد بدست می آید	۲۷۰۷۹۹۰۰
۲,۴	۳۰,۸	گاز طبیعی مایع شده در ظروف یک هزار سانتی متر مکعب و بیشتر	۲۷۱۱۱۹۰
۲,۰	۲۵,۳	میله های آهنی یا فولادی، گرم نوردشده دارای دندان، ...	۷۲۱۴۲۰۰
۲,۰	۲۵,۲	خرما زاهدی تازه یا خشک کرده	۰۸۰۴۱۰۶۰
۲,۰	۲۵,۰	خرما مضافتی تازه یا خشک کرده	۰۸۰۴۱۰۴۰
۱,۹	۲۳,۵	سایر غیر از ردیف های مشمول ۳۹۲۳۱۰۰۰ لغایت ۳۹۲۳۲۹۱۰	۳۹۲۳۲۹۰
۱,۷	۲۱,۷	الکیل بنزن خطی	۳۸۱۷۰۰۱۰
۱,۵	۱۹,۰	سایر شیرینی ها بدون کاکائو	۱۷۰۴۹۰۹۰
۱,۵	۱۸,۹	تخم گشنیز خرد نشده و ساییده نشده در بسته بندی آماده برای غیر خرده فروشی	۰۹۰۹۲۱۹۰
۱,۵	۱۸,۷	کف پوش های غیرمخملی باف، از مواد نسجی سنتتیک یا مصنوعی آماده مصرف.	۵۷۰۲۹۲۰۰
۱,۴	۱۷,۴	پروپان مایع شده در ظروف یک هزار سانتی متر مکعب و بیشتر	۲۷۱۱۱۲۹۰
۱,۳	۱۶,۱	سایر آب میوه تغلیظ شده به استثنای (کنسانتره موز، انبه، گودا، پشن فروت، لیچی)	۲۰۰۹۸۹۹۰
۱,۲	۱۵,۱	سایر نان ها؛	۱۹۰۵۹۰۹۰
۱,۱	۱۴,۵	بوتان مایع شده در ظروف یک هزار سانتی متر مکعب و بیشتر	۲۷۱۱۱۳۹۰
۱,۱	۱۳,۶	پوست خام حیوانات از جنس گوسفند و بره، بدون پشم، پیکله شده، دباغی نشده	۴۱۰۲۲۱۰۰
۶۴,۷	۸۱۵,۱	جمع ۲۰ قلم	-
۱۰۰,۰	۱۲۶۰,۵	جمع کل صادرات به پاکستان	-

در زیر مهمترین کالاهای وارداتی ایران از پاکستان در سال ۱۴۰۰ نشان داده شده است. همانطوریکه از جدول زیر ملاحظه میشود ۲۰ قلم اول صادراتی کشور ۹۹,۶ درصد کل واردات ایران از پاکستان را تشکیل میدهد و کل واردات از پاکستان ۰,۶ درصد از کل واردات ایران از تمام کشورهای دنیا را شامل می شود.

جدول (۲): مهمترین کالاهای وارداتی ایران از پاکستان در سال ۱۴۰۰ (میلیون دلار-درصد)

سهم از کل	ارزش	شرح تعرفه	HS
۳۰,۶	۹۵,۳	برنج نیمه سفیدشده یا برنج کامل سفید شده	۱۰۰۶۳۰۰۰
۲۷,۸	۸۶,۶	برنج کامل سفیدشده صیقلی یا براق شده	۱۰۰۶۳۰۲۰
۱۵,۸	۴۹,۴	انبه تازه یا خشک کرده	۰۸۰۴۵۰۲۰
۱۰,۳	۳۲,۰	دانه کنجد به استثنای بذر آن	۱۲۰۷۴۰۹۰
۸,۷	۲۷,۳	موز سبز تازه یا خشک کرده	۰۸۰۳۱۰۰۰
۲,۴	۷,۴	سایر شترها و گونه های شتر به استثنای شتر دارای مولد نژاد خالص	۰۱۰۶۱۳۹۰
۱,۸	۵,۵	برنج کامل سفیدشده	۱۰۰۶۳۰۱۰
۰,۴	۱,۳	پارچه تاروپودباف از کنف یاسایرالیاف نسجی پوسته ساقه نباتات شماره ۵۳۰۳، سفیدنشده.	۵۳۱۰۱۰۰۰
۰,۴	۱,۱	سایر حیوانات از نوع گاو بجز مولد نژاد خالص	۰۱۰۲۲۹۰۰
۰,۲	۰,۷	سایر پارچه های نسجی آغشته شده اندوده	۵۹۰۳۹۰۹۰
۰,۲	۰,۷	اجزاء و قطعات سایر دستگاههای مورد استفاده در علوم دندانپزشکی	۹۰۱۸۴۹۹۲
۰,۲	۰,۶	سایر نباتات و اجزاء آن ها مورد مصرف در عطر سازی و داروسازی غیر مذکور در جای دیگر	۱۲۱۱۹۰۹۹
۰,۲	۰,۵	نارنگ؟-ها (شامل تنجر؟-ن-ها و سان سوماک)	۰۸۰۵۲۱۰۰
۰,۱	۰,۴	پوره موز، انبه، پشن فروت، لیچی و آناناس	۲۰۰۷۹۹۱۰
۰,۱	۰,۴	سایر	۰۲۰۱۳۰۹۰
۰,۱	۰,۳	خاک	۳۸۰۲۹۰۱۰
۰,۱	۰,۳	ماشین آلات کندن معدن زغال سنگ یا کوه و حفر تونل (غیر خودرو)	۸۴۳۰۳۹۰۰
۰,۱	۰,۳	پارچه های تاروپودباف، چاپ شده، از نخ رشته های سنتتیک، که در جای دیگرگفته نشده.	۵۴۰۷۹۴۰۰
۰,۱	۰,۲	سیب زمینی، تازه یا سرد کرده	۰۷۰۱۹۰۰۰
۰,۱	۰,۲	استخوان و استخوان توی شاخ	۰۵۰۶۹۰۰۰
۹۹,۶	۳۱۰,۴	جمع ۲۰ قلم	-
۱۰۰	۳۱۱,۷	جمع کل واردات از پاکستان	-

۴- پتانسیلہای صادراتی ایران به پاکستان با تاکید بر محصولات با ارزش افزوده بالا

بررسی و مقایسه آمارهای صادراتی کشور، وارداتی کشور پاکستان و صادرات ایران به پاکستان حاکی از آن است که کشور پتانسیل صادراتی ۶ میلیارد دلاری کالا به این بازار را دارد. مهمترین اقلام دارای پتانسیل عبارتند از پلی اتیلن کد ۳۹۰۱۲۰، محصولات نیمه ساخته از آهن و فولاد کدهای ۷۲۰۷۱۱، ۷۲۱۴۲۰ و ۷۲۰۱۰۴۲، روغن پایه معدنی کد ۲۷۱۰۱۹ و بیسکویت ۱۹۰۵۹۰ است. در زیر ابتدا فرصتهای بازار پاکستان در بخشهای مختلف مرور شده و سپس پتانسیل صادراتی کالاهای با فناوری بالا به کشور پاکستان ارائه خواهد شد.

۴-۱- فرصت‌ها:

بخش کشاورزی:

بخش کشاورزی پاکستان پایه اصلی اقتصاد و منبع اصلی امرار معاش است. در طول سال مالی 2020-21، بخش کشاورزی ۱۹,۲ درصد به تولید ناخالص داخلی کشور کمک کرده و ۳۸,۵ درصد از کل نیروی کار را در استخدام دارد. در طول سال مالی 2020-21، این بخش ۲,۷۷ درصد رشد داشت که هدف ۲,۸ درصد رشد بود. طبق سرشماری پاکستان، کل زمین زیر کشت ۷۹,۶ میلیون هکتار است که نسبت به سال گذشته ۳,۲ درصد افزایش یافته است. بیشتر تولیدات بخش کشاورزی این کشور مصرف بازار داخلی میشود و تجارت این محصولات سهم چندانی از ارزش تولیدات ندارد.

جدول (۳): تولید، صادرات و واردات محصولات کشاورزی پاکستان (میلیون دلار)

آیتم	۲۰۱۸	۲۰۱۹	۲۰۲۰	۲۰۲۱ برآورد
کل تولیدات کشاورزی	۱,۱۹۰,۷	۱,۲۰۰,۹	۱,۲۱۱,۱	۱,۲۴۴,۶
کل صادرات	۴۲,۵	۴۱,۰	۳۷,۷	۳۹,۶
کل واردات	۱۷۷,۰	۱۶۸,۲	۱۴۸,۰	۱۵۳,۵
اندازه بازار	۱,۳۲۵,۳	۱,۳۲۸,۰	۱,۳۲۱,۰	۱,۳۲۱,۳

Source: Pakistan Economic Survey 2020-21, Ministry of Finance, Government of Pakistan

بر اساس منابع صنعتی، اندازه کل بخش ماشین آلات کشاورزی تقریباً ۱,۲ میلیارد دلار است که از ترکیبی از تراکتورها، ماشین های برداشت، تجهیزات آبیاری و سایر ماشین آلات کشاورزی در مقیاس کوچک تشکیل شده است. طبق بررسی اقتصادی، چشم انداز ۲۰۲۵ پاکستان، امنیت غذایی یکی از هفت حوزه‌های با اولویت این کشور است. از جمله پنج هدف اصلی برای دستیابی به امنیت غذایی عبارتند از: «ایجاد یک بخش کشاورزی مدرن، کارآمد و متنوع که بتواند تأمین پایدار و کافی منابع غذایی اولیه را برای جمعیت کشور تضمین کند و محصولات با کیفیت برای صادرات را ارائه دهد». تهیه ماشین آلات و تجهیزات کشاورزی مدرن برای برنامه دولت ضروری است.

از نظر سهم بازار، پنج کشور بیش از ۷۰ درصد کل ماشین آلات و تجهیزات کشاورزی وارداتی را تأمین می کنند. این کشورها شامل ایالات متحده، چین، ژاپن، ایتالیا و آلمان هستند.

ماشین آلات و تجهیزات

تولید داخلی واحدهای تراکتورسازی پاکستان تقریباً ۵۷٫۵ درصد است از ۲۳۲۶۶ دستگاه در سال قبل به ۳۶۶۵۳ دستگاه در سال مالی ۲۰۲۰-۲۱ افزایش یافت. طبق بررسی اقتصادی پاکستان، ۶۱۲۰۰۰ واحد تراکتور در این کشور فعال است که در نتیجه تقریباً ۰٫۰۹ اسب بخار (HP) در هر هکتار در برابر قدرت مورد نیاز ۱٫۴ اسب بخار در هر هکتار در دسترس است.

تراکتورهایی که در داخل تولید می شوند تحت قراردادهای مجوز با شرکت های خارجی از ایالات متحده، بلاروس، ترکیه و چین هستند. علاوه بر تراکتور، دروگرها و سیستم های آبیاری هوشمند نیز از ایالات متحده و اتحادیه اروپا به پاکستان وارد میشود. صنایع داخلی ظرفیت تولید تنها ۱۵ درصد از ماشین آلات و تجهیزات کشاورزی کل نیاز کشور را دارد. اکثر ماشین آلات تولید داخل بر اساس فناوری قدیمی و کارایی پایین تولید شده اند. طیف گسترده ای از تجهیزات پیچیده تر وارد می شود، اما کشاورزان به دلیل هزینه نسبتاً پایین تجهیزات تولید داخل، قطعات جایگزین و یدکی را که در داخل تولید می شوند، ترجیح می دهند.

زیربخش های پیشرو

برای توسعه بهتر بخش کشاورزی، دولت پاکستان، چه در سطح فدرال و چه در سطح استانی، برنامه ها و مشوقهای متعددی را برای نوسازی و گسترش ظرفیت های موجود راه اندازی کرده است. این طرح ها شامل تسهیلات اعتباری آسان و بلندمدت، برنامه های آموزش کشاورزان و نهاده های یارانه ای است. علاوه بر این، دولت مشوقهایی را از طریق برنامه های حمایتی مادی، برنامه های مالیاتی کم را بر ماشین آلات کشاورزی برای تقویت نوسازی کشاورزی ارائه می کند.

ماشین آلات مورد نیاز پاکستان

تراکتورها، دروگرهای ترکیبی، پرورش دهندگان، کلوخ شکن، زیرشکن، روتاتور، بذر کن، کودپاش، ترانس کاشت، سیستم های آبیاری قطره ای، دسته بندی وزن، بیلر گرد، سمپاش ها، پمپ های آبیاری، جمع کننده میوه، دستگاههای حفاری، بذرپاش و آبیاش.

فرصتها در بخش کشاورزی

با ۷۹٫۶ میلیون جریب زمین قابل کشت، پتانسیل زیادی برای بهبود کارایی و بهره وری بخش کشاورزی با تجهیزات و ماشین آلات بهتر وجود دارد. دولت پاکستان متعهد به حمایت از این بخش است، با این امید که پاکستان بتواند بازده و صادرات محصولات اولیه - میوه و سبزیجات، مرغ و محصولات لبنی - را افزایش دهد و از این طریق به یک تامین کننده مهم برای منطقه تبدیل شود. برای دستیابی به این هدف، دولت با ارائه منابع مالی پروژه ها و تسهیلات کم بهره، سرمایه گذاری را تشویق می کند. هر دو بخش دولتی و خصوصی با راه اندازی پروژه های کوچک تا بزرگ از این مشوق ها استفاده می کنند یا در حال استفاده هستند. به گفته کارشناسان صنعت، بازار داخلی تا چند سال آینده همچنان فرصت های تجاری قابل توجهی را برای شرکتهای داخلی و خارجی ارائه خواهد کرد.

صنایع غذایی: ساختار و پویایی آن^۳

-غذای یخ زده:

رشد جمعیت، همراه با افزایش سبک زندگی شهری، عامل اصلی افزایش تقاضا برای محصولات غذایی منجمد بوده است. علاوه بر این، یک پدیده خرد فروشی در بازارهای شهری در حال گسترش است. این عامل با افزایش مراکز خرید، سوپر مارکتها، هایپر مارکتها، بازارهای دارویی به عنوان مثال در مترو، هایپرستار و ...، به جای فروشگاههای سنتی kiriyana و عمومی در حال

³ . <https://invest.gov.pk/food-processing>

شکل گیری است. سازمان های محلی مانند داون فودز، غذاهای فصلی، K&N، سابروسو و سوفی با محصولات غذایی منجمد خود تأثیر قابل توجهی در بازار داشته اند.

ارزش افزوده در محصولات غذایی عمده

پاکستان یکی از بزرگترین تولیدکنندگان محصولات صنعتی مانند برنج و گندم است. چنین محصولاتی را می توان در تولید انواع محصولات مختلف نظیر غلات، ماکارونی، اسپاگتی، ماکارونی و غیره استفاده کرد. تکنیکهای خوب فرآوری مواد غذایی مانند اکستروژن که در چندین کشور توسعه یافته در حال استفاده است، اکنون به پاکستان نیز راه یافته است. در حال حاضر، فناوری اکستروژن در پاکستان در پردازش محصولات غذایی مانند غلات، ماکارونی، تنقلات و غیره استفاده می شود.

روغن ها و چربی های خوراکی

مجموع در دسترس بودن روغن خوراکی از همه منابع در پاکستان تقریباً ۳ میلیون تن تخمین زده می شود. ۲۳ درصد دانه های روغنی در داخل کشور تولید می شود و مابقی بیشتر وارداتی است که فرصت بسیار خوبی برای افزایش تولید داخلی است. این دانه های روغنی به طور گسترده در صنعت روغن نباتی و روغن پخت و پز پاکستان استفاده می شود که یکی از بزرگترین صنایع تولیدی در پاکستان است. تقریباً ۱۶۰ واحد کوچک و متوسط روغن نباتی و روغن پخت و پز در سرتاسر پاکستان وجود دارد.

نوشیدنی ها

محصولات اصلی صنعت فرآوری نوشابه شامل محصولات کم آب، محصولات میوه ای از جمله آب میوه/نوشیدنی ها، میوه های کنسرو شده و نوشابه های گازدار است. این صنعت به طور کلی به دو بخش تقسیم می شود: (۱) آب میوه، کدو حلوایی و شربت و (۲) نوشیدنی های گازدار. هر دو بخش با بازیگران اصلی مانند پپسی، کوکا کولا، نستله، میچلز، شان، مازا و غیره رشد چشمگیری را ثبت کرده اند.

میوه ها، لبنیات، سبزیجات و محصولات با ارزش افزوده متوسط

پاکستان چهارمین کشور بزرگ تولید کننده شیر در جهان است که فرصتهای فوق العاده ای را برای محصولات با ارزش افزوده در بخش لبنیات فراهم می کند. در بخش میوه و سبزیجات، بیش از ۲۵ کارخانه فرآوری وجود دارد. بیشتر اینها به دلیل سطح زیر کشت فراوان، بر پایه مرکبات هستند. پس از مرکبات، انبه است که در جنوب پنجاب و سند فراوان است. کارخانه های اصلی فرآوری در پیشاور، لاهور و کراچی قرار دارند. محصولات با ارزش افزوده شامل مربا، ژله، مارمالاد، کدو حلوایی، میوه های کنسرو شده و غیره است.

فرآوری مواد غذایی کشاورزی (غذاهای با فرآوری اولیه)

این بخش شامل تمام محصولات غذایی کشاورزی (اولیه) است. این بخش به تنهایی ۲۱ درصد از تولید ناخالص داخلی پاکستان را تشکیل می دهد و شامل پردازش اولیه میوه ها، سبزیجات، آرد، شکر، حبوبات و غلات می شود. بیش از ۲۲ نوع سبزیجات در پاکستان تولید می شود و تقریباً ۱۴۰۰ کارخانه آرد وجود دارد. این کشور در سطح زیر کشت نیشکر در جهان رتبه پنجم و در تولید نیشکر رتبه نهم را دارد. حبوبات مهمترین منبع پروتئین گیاهی در پاکستان است و ۵ درصد از کل سطح زیر کشت را شامل می شود.

زمینه های سرمایه گذاری:

- ۱- واحدهای استخراج روغن زیتون
- ۲- ایجاد ارزش افزوده در میوه‌جات
- ۳- تولید محصولات لبنی
- ۴- غذاهای منجمد (میوه، سبزیجات و گوشت)
- ۵- واحدهای تولید پودر و چیپس سیب زمینی

کامپیوتر و لوازم جانبی

اندازه بازار کامپیوتر و لوازم جانبی پاکستان در سال ۲۰۲۰ معادل ۴۰۰ تا ۵۰۰ میلیون دلار است. با توجه به اینکه ارزش تولیدات این بخش در پاکستان تقریباً نزدیک به صفر است و لذا به همین میزان واردات دارد.

با وجود همه‌گیری جهانی و چالش‌های اقتصاد کلان، بازار رایانه‌ها و تجهیزات جانبی پاکستان طی سال مالی گذشته ۲۱- ۲۰۲۰ یک مسیر رشد داشته است. بازار محلی به طور کلی پذیرای برندهای آمریکایی است که عمدتاً به دلیل کیفیت و قابلیت اطمینان محصولات آنها است. با این حال، سایر برندهای خارجی از چین، ژاپن، کره جنوبی، مالزی و تایوان رقابت قوی دارند. برندهای بزرگ ایالات متحده مانند دل، هیولت پاکارد، اینتل، مایکروسافت و سیسکو حضور قدرتمندی در پاکستان دارند.

صنعت فناوری اطلاعات (IT) در پاکستان طی سال گذشته با وجود رکود کلی اقتصادی، رشد اندکی را تجربه کرده است و بخش رایانه و تجهیزات جانبی جایگاه خود را به عنوان یک بخش بزرگ آینده‌نگر حفظ کرده است. بخش‌های دولتی و خصوصی در پاکستان اولویت بالایی برای معرفی، در دسترس بودن و استفاده از رایانه‌ها و سایر تجهیزات فناوری اطلاعات در جریان‌های کاری معمول و حیاتی دارند. دولت پاکستان از طریق سیاست ملی فناوری اطلاعات بر در دسترس بودن، استفاده، اتصال و توسعه مهارت‌های رایانه تأکید دارد. علاوه بر این، دولت پاکستان چندین پروژه و طرح‌های تشویقی را برای اطمینان از دسترسی گسترده رایانه‌ها به مصرف‌کنندگان محلی راه‌اندازی کرده است. برخی از ابتکارات شامل توسعه پارک‌های فناوری نرم افزار، ارائه آموزش مبتنی بر تقاضا؛ افزایش نفوذ اینترنت از طریق رسانه‌های متعدد از جمله پهنای باند، پهنای باند بی سیم و فیبر نوری؛ تحقیق و توسعه؛ دیجیتالی کردن سوابق بخش عمومی، مراکز رشد فناوری، و دیجیتالی کردن سوابق دولتی است. با توجه به انتظارات صنعت، انتظار می‌رود تقاضای تجهیزات فناوری اطلاعات مربوط به زیربخش امنیت سایبری نیز در چند سال آینده حداقل ۴ تا ۵ درصد رشد کند.

کاربران اصلی رایانه‌ها و تجهیزات جانبی در پاکستان مشاغل خصوصی، شرکت‌های خدمات فناوری اطلاعات، کسب و کارهای توسعه نرم‌افزار، مراکز تماس، برون‌سپاری‌های فرآیند کسب‌وکار (BPOS)، ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی، مراکز رشد بخش عمومی و خصوصی، مؤسسات آموزشی و کاربران خصوصی هستند. بیش از ۳۰۰۰ شرکت فناوری اطلاعات وجود دارد که بیش از ۱۰۰۰۰۰ متخصص IT را در پاکستان به استخدام درآورده‌اند. توسعه نرم‌افزار، از جمله توسعه برنامه‌های کاربردی تخصصی، به عنوان یکی از زیربخش‌های کسب‌وکار بزرگ در چند سال گذشته ظهور کرده است. طبق آخرین آمار، حدود ۲۵۰۰۰ متخصص واجد شرایط در این زیربخش وجود دارد و پیش‌بینی می‌شود این تعداد در سال‌های آینده با نرخ سالانه ۳ تا ۴ درصد رشد کند.

به گفته کارشناسان صنعت، افزایش تقاضا برای رایانه‌ها و تجهیزات جانبی در پاکستان نیز به دسترسی گسترده به اینترنت و دسترسی به اطلاعات از طریق پلتفرم‌های رسانه‌های اجتماعی نسبت داده می‌شود. تقاضای محلی برای اینترنت و خدمات پهنای باند بی سیم و تجهیزات مرتبط با آن در ۱۰ سال گذشته رشد قابل توجهی داشته است که انتظار می‌رود طی ۴ تا ۵ سال آینده ادامه یابد. در حال حاضر ۵۰ ISP در سراسر کشور فعال هستند و بیش از ۱۰۰ میلیون مشترک ثبت شده دارند. بر اساس سیاست پهنای باند دولت پاکستان، تعرفه پهنای باند برای خدمات اینترنت پرسرعت از جمله DSL، ADSL، WiFi، ISDN، فیبر نوری و سایر اتصالات بی سیم به شدت کاهش یافته است.

علیرغم رشد اقتصادی متوسط، در سال گذشته شاهد روند رو به رشدی از کاربران رایانه، به ویژه، در خانه با استفاده از رایانه‌ها و لپ‌تاپ‌های مستعمل/بازسازی شده بوده‌اند. این امر منجر به هجوم زیادی از رایانه‌های مستعمل، چه برند و چه بدون مارک، به بازار محلی شده است. این روند تنها تأثیر جزئی بر برندهای موجود بین‌المللی داشته است. با این حال، شرکت‌ها هنوز تجهیزات جدید و مارک را ترجیح می‌دهند و این شرکت‌ها به طور سنتی بخش عمده‌ای از بازار را تشکیل می‌دهند.

زیربخش‌های پیشرو: زیربخش‌ها با تقاضای زیاد در رایانه‌ها و تجهیزات جانبی برای سال ۲۰۲۲ عبارتند از:

کامپیوترهای شخصی (جدید/کارکرده)، لپ‌تاپ و تبلت کامپیوتر (نو/کارکرده)، تجهیزات شبکه‌های کامپیوتری، سرورها، مودم‌ها، مودم‌های بی‌سیم، منابع تغذیه / شارژر باتری، سیم، کابل، و تجهیزات اتصال، نمایشگرهای کریستال مایع (LCD) / مانیتورهای دیود ساطع‌کننده نور (LED).

۲-۴- پتانسیل‌های صادراتی ایران در کالاهای با فناوری بالا

همانطوریکه از جدول زیر ملاحظه می‌شود پتانسیل صادراتی کشور به پاکستان در کالاهای با فناوری بالا به ارزش ۴۳,۷ میلیون دلار است که سهم ۰,۷۲ درصدی را در میان کل پتانسیل صادراتی نشان می‌دهد. سهم بالایی (۸۲ درصد) از پتانسیل صادراتی به ۷ کالای توربینهای گازی، اجزاء و قطعات مربوط به آن، داروها، دستگاه‌های برقی تشخیص بیماری، تابلو برق، دوربین دوچشمی است.

جدول (۳): پتانسیل صادراتی ایران به پاکستان در کالاهای با فناوری بالا (هزار دلار-درصد)

HS	شرح تعرفه	ارزش	سهم از کل
۸۴۱۱۹۹	اجزاء و قطعات مربوط به توربینهای گازی	۱۴,۲۷۶	۰,۲۳۶
۸۴۱۱۸۲	توربینهای گازی با قدرت بیش از ۵۰۰۰ کیلووات	۱۲,۱۵۶	۰,۲۰۱
۳۰۰۴۲۰	داروها متشکل از محصولات مخلوط شده یا نشده	۳,۹۳۵	۰,۰۶۵
۹۰۱۸۱۹	دستگاه‌های برقی تشخیص بیماری غیر از الکتروکاردیوگراف	۱,۵۹۰	۰,۰۲۶
۸۵۳۷۱۰	تابلو، پانل برق	۱,۴۸۷	۰,۰۲۵
۹۰۰۵۱۰	دوربین دوچشمی	۱,۴۰۰	۰,۰۲۳
۳۰۰۴۳۹	داروها متشکل از محصولات مخلوط شده یا نشده	۱,۰۶۵	۰,۰۱۸
۸۵۴۴۷۰	کابل‌های الیاف اپتیکی	۶۳۹	۰,۰۱۱
۸۵۱۸۵۰	دستگاه‌های برقی تقویت‌کننده صوت	۵۶۰	۰,۰۰۹
۳۲۰۴۱۲	مواد رنگی اسیدی، حتی متالیزه	۵۵۱	۰,۰۰۹
	جمع اقلام بالا (محصولات با فناوری بالا)	۳۷,۶۵۸	۰,۶۲
	جمع کل صادرات محصولات با فناوری بالا	۴۳,۶۹۱	۰,۷۲
	کل پتانسیل صادراتی ایران به پاکستان	۶,۰۴۶,۰۰۰	۱۰۰

منابع

www.tpo.ir

www.imf.org

www.trademap.org

www.worldbank.org

www.state.gov

www.Trade.gov

<https://www.finance.gov.pk/>

Pakistan: Investment Guide (<https://invest.gov.pk/investment-regime#gallery-1>)

Irica.ir

Tpo.ir